
UNHCR
Úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky

Distribuce:
BEZ OMEZENÍ

HCR/GIP/04/06
28. dubna 2004

Jazyk originálu: ANGLIČTINA

UNHCR
Doporučení z oblasti mezinárodní ochrany
Azylové žádosti založené na tvrzení o pronásledování z náboženských důvodů
podle článku 1A(2) Úmluvy 1951 a/nebo jejího Protokolu o statutu uprchlíků
z roku 1967

UNHCR vydává toto doporučení na základě svého mandátu stanoveného *Statutem Úřadu Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky* a článku 35 *Úmluvy o postavení uprchlíků z roku 1951 a/nebo jeho Protokolu z roku 1967*. Tato doporučení doplňují *Příručku postupů a kritérií UNHCR pro přiznání postavení uprchlíka podle Úmluvy o postavení uprchlíků z roku 1951 a jejího Protokolu z roku 1967* (nové vydání, Ženeva, leden 1992). Jsou zde zahrnuty, kromě jiného, také výsledky jednání zorganizovaného UNHCR a Světovou radou církví (*Church World Service*) v Baltimore v Marylandu (USA) v říjnu 2002 a přinášejí analýzu příslušných postupů uplatňovaných v jednotlivých zemích a podle mezinárodního práva.

Tato doporučení mají pomoci vládám, právním poradcům, osobám rozhodujícím v azylovém řízení a soudcům i pracovníkům UNHCR v oblasti právní interpretace.

Doporučení z oblasti mezinárodní ochrany
Azylové žádosti založené na tvrzení o pronásledování z náboženských důvodů
podle článku 1A(2) Úmluvy 1951 a/nebo Protokolu o statutu uprchlíků z roku 1967

I. ÚVOD

1. Rozhodování o azylových žádostech založených na tvrzení o pronásledování z náboženských důvodů může patřit k těm nejsložitějším. Rozhodčí v případech těchto žádostí nepostupují vždy stejně, a to zejména při aplikaci pojmu “náboženství” obsaženého v definici podle Úmluvy o statutu uprchlíků z roku 1951 a při rozhodování, co v této souvislosti znamená “pronásledování”. Azylové žádosti založené na tvrzení o pronásledování z náboženských důvodů se mohou překrývat s jedním či více důvody uváděnými v definici uprchlíka anebo, jak se často stává, se mohou se týkat konverze na jinou víru uskutečněné po příjezdu do azylové země, tj. jedná o tzv. azylové žádosti *sur place*. Přestože tato doporučení si nečiní nárok podat konečnou definici „náboženství“, poskytují rozhodčím určitá vodítka, která mohou rozhodování o azylové žádosti v takových případech usnadnit.

2. Právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání je jedním ze základních práv a svobod zakotvených v mezinárodní lidskoprávní legislativě. Při rozhodování o azylových žádostech založených na tvrzení o pronásledování z náboženských důvodů je proto mj. užitečné vycházet ze znění článku 18 Všeobecné deklarace lidských práv z roku 1948 (“Všeobecná deklarace”) a článku 18 a 27 Mezinárodní úmluvy o občanských a politických právech z roku 1966. Významné jsou rovněž “Obecné připomínky” [General Comments] Komise pro lidská práva¹, dále Deklarace o odstranění všech forem netolerance a diskriminace založené na víře a náboženském vyznání z roku 1981, Deklarace práv osob náležejících k národnostním, etnickým, náboženským a jazykovým menšinám z roku 1992 a zpráva Zvláštního zpravodaje OSN pro otázky náboženské netolerance². Tyto standardy z oblasti mezinárodních lidských práv poskytují vodítko pro definici pojmu “náboženství” i v kontextu mezinárodního uprchlického práva, podle kterého mohou být posuzovány opatření jednotlivých států směřující k omezování či zákazu určitých projevů.

---

¹ Viz zejména, Komise pro lidská práva, Všeobecné připomínky č.22, přijaté 20. července 1993, UN doc. CCPR/C/21/Rev.1/ADD.4, 27 září 1993.

² Poslední jmenovaná deklarace je k dispozici na internetu na adrese <http://www.unhchr.ch/huridocda/huridoca.nsf/FramePage/intolerance+En?OpenDocument>.
K příslušným regionálním právním nástrojům patří znění článku 9 Evropské úmluvy o lidských právech z roku 1950; článek 12 Americké úmluvy o lidských právech z roku 1969; článek 8 Africké charty lidských práv a práv lidu z roku 1981.

II. ANALÝZA PODSTATY ŽÁDOSTI

A. Definice pojmu “náboženství”

3. Definice uprchlíka obsažená v článku 1A(2) úmluvy z roku 1951 říká:

A. Pro účely této úmluvy se pojmem “uprchlík” rozumí kterákoli osoba, která: ... (2) ... se nachází mimo svou vlast a má oprávněné obavy před pronásledováním z důvodů rasových, náboženských nebo národnostních nebo z důvodů příslušnosti k určitým společenským vrstvám nebo i zastávání určitých politických názorů, je neschopna přijmout, nebo vzhledem ke shora uvedeným obavám, odmítá ochranu své vlasti; totéž platí pro osobu bez státní příslušnosti nacházející se mimo zemi svého dosavadního pobytu následkem shora zmíněných událostí, a která vzhledem ke shora uvedeným obavám se tam nechce nebo nemůže vrátit.“

4. Přípravné dokumenty k Úmluvě z roku 1951 ukazují, že pronásledování z důvodu náboženství bylo během práce na textu úmluvy integrální a obecně přijímanou součástí definice uprchlíka. Tvůrci textu se však nepokusili definovat pojem jako takový³. Neexistuje žádná všeobecně přijatá definice pojmu “náboženství”, avšak nástroje uvedené výše v odstavci 2 podávají určitou informaci o výkladu pojmu “náboženství” v kontextu mezinárodního uprchlického práva. Jeho použití v textu Úmluvy z roku 1951 lze proto chápat jako zahrnující svobodu myšlení, svědomí a víry⁴. Jak uvádí Komise OSN pro lidská práva, “náboženství” není “omezeno ... na tradiční náboženství nebo na náboženství a vyznání s institucionálními znaky či na obřady analogické obřadům tradičních náboženství”⁵. Pojem „náboženství“ má tedy širší rozsah a vztahuje se i na akty směřující k nevyznávání nebo k odmítání určitého náboženství nebo naopak k udržení nějaké náboženské víry. Neznamena to ovšem, že tento pojem není nijak ohraničen, a mezinárodní lidskoprávní legislativa předpokládá (jak je podrobněji rozvedeno níže v odstavcích č. 15 a 16) řadu legitimních omezení výkonu náboženské svobody.

5. Azylové žádosti „založené na náboženství” v sobě mohou zahrnovat jeden nebo více následujících prvků:

- a) náboženství jako víru (včetně bezvěrectví);
- b) náboženství jako identitu;
- c) náboženství jako způsob života.

6. “Víra” by v těchto souvislostech měla být interpretována jako zahrnující víru theistickou i netheistickou a atheistickou. Víra může mít formu přesvědčení nebo

³ Základním pramenem úvah států byla definice uprchlíka obsažená v zakládající listině Mezinárodní organizace pro uprchlíky (International Refugee Organisation =IRO) z roku 1946. Ta zahrnuje i „opodstatněné překážky návratu z důvodu obav před pronásledováním na základě rasy, náboženství, národnosti nebo politických názorů”. (Pátý důvod, kterým je příslušnost k určité sociální skupině, byl schválen později v rámci procesu vyjednávání o textu úmluvy z roku 1951)

⁴ Viz též Příručka UNHCR o procedurách a kritériích určování statutu uprchlíka [UNHCR, *Handbook on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status*], 1979, Ženeva, další vydání 1992 (dále jen “Příručka UNHCR”), odstavec 71.

⁵ Komise pro lidská práva, Všeobecné připomínky č. 22, pozn. 1, odst. 2.

uznávání hodnot vztahujících se k nejvyšší skutečnosti nebo k duchovnímu osudu lidstva. Žadatelé rovněž mohou být považováni za heretiky, odpadlíky, schizmatiky, pohany nebo pověřivé osoby, a to dokonce i osobami, které jsou přívrženci jejich náboženské tradice, a mohou být z tohoto důvodu pronásledováni.

7. "Identita" je spíše než záležitostí teologické víry příslušenstvím k určité komunitě, která je navzájem propojena společně sdílenou vírou, obřady, tradicemi, národností nebo společnými předky. Žadatel se může identifikovat nebo být jinými osobami identifikován s určitou skupinou nebo komunitou nebo může mít s takovou skupinou či komunitou pocit sounáležitosti. V celé řadě případů se cílem pronásledovatelů stávají náboženské skupiny, které se liší od jejich vlastní náboženské skupiny protože odlišnou náboženskou identifikaci považují za ohrožení své vlastní identity a legitimacy.

8. Pro některé jedince je "náboženství" zásadním aspektem jejich "způsobu života" a jejich dílčího či celkového vztahu k okolnímu světu. Jejich náboženství se může projevat v takových aktivitách, jako je nošení zvláštního oděvu nebo zachovávání náboženských obřadů, včetně dodržování náboženských svátků nebo určitých stravovacích předpisů. Těm, kdo nejsou přívrženci daného vyznání, se takové předpisy a obřady mohou zdát triviální, avšak právě ony mohou být jádrem náboženství, které příslušná osoba vyznává.

9. Posouzení míry upřímnosti víry, identity a/nebo určitého způsobu života nemusí být nezbytně relevantní v každém azylovém případě⁶. Nemusí být ani nutné, aby jednotlivec (nebo skupina) prohlásil, že patří k určitému náboženství, hlásí se k určitému vyznání nebo dodržuje určité zásady náboženského života, pokud mu pronásledovatel toto náboženství, vyznání nebo tyto zásady náboženského života přičítá. Jak se dále uvádí v odstavci č. 31, nemusí být nutné, aby žadatel měl o určitém náboženství znalosti či povědomí, pokud ho za přívržence tohoto náboženství a za člena určité skupiny považují jiní a výsledkem je pak obava z pronásledování právě z tohoto důvodu. Jednotlivec (nebo skupina) může být pronásledován(a) na základě náboženství dokonce i tehdy, kdy on sám nebo jiní členové skupiny odmítají, že by jejich víru, identitu a/nebo způsob života tvořilo nějaké "náboženství".

10. Narození se do určitého specifického náboženského společenství, nebo blízký vzájemný vztah mezi rasou a/nebo národností na straně jedné a náboženstvím na straně druhé, může předem vyloučit nutnost prověřovat příslušnost jednotlivce k určitému vyznání nebo v dobré víře předpokládat příslušnost k takovému společenství, je-li příslušnost k takovému náboženství tomuto jednotlivci automaticky přisuzována.

---

⁶ K otázce další analýzy důvěryhodnosti viz níže odst. 28–33.

B. Opodstatněné obavy z pronásledování

a) Všeobecné zásady

11. Právo na náboženskou svobodu zahrnuje svobodu jednotlivce projevit své náboženství či víru, a to buď individuálně nebo ve společenství s dalšími osobami, veřejně nebo soukromě při bohoslužbě, formou dodržování obřadů a svátků a učením⁷. Jediné okolnosti, za kterých může být náboženská svoboda omezena, jsou popsány v článku 18(3) Mezinárodní úmluvy (viz níže odstavce č. 15 – 16).

12. Pronásledování z náboženských důvodů může proto nabývat různých forem. V závislosti na okolnostech daného případu může takové pronásledování sahát od zákazu členství v určitém náboženském společenství přes zákaz bohoslužeb konaných společně s ostatními veřejně či soukromě až k zákazu náboženské výuky a vážné diskriminaci jednotlivců proto, že praktikují své náboženství, patří k určitému náboženskému společenství nebo se s ním identifikují nebo proto, že svou míru změnili⁸. Rovněž ve společenstvích, kde existuje určité dominantní náboženství nebo kde jsou stát a náboženské instituce úzce propojeny, může diskriminace z důvodu nepřijetí určitého náboženství nebo nepřijetí jeho obřadů a zvyklostí vést v jednotlivých případech až k pronásledování⁹. Pronásledování může být mezi-náboženské (namířené proti přívržencům nebo společenstvím jiné víry), vnitro-náboženské (v rámci téhož náboženství, avšak mezi různými vyznáními či sektami nebo mezi členy téže sekty) anebo může docházet ke kombinaci obou těchto případů¹⁰. Žadatel o azyl může patřit k náboženské menšině nebo většině. Žadosti založené na tvrzení o pronásledování z náboženských důvodů mohou podávat i osoby žijící v manželském svazku, kde manželé vyznávají různou víru.

13. Použijeme-li tytéž standardy jako u jiných konvenčních důvodů, pak lze na náboženskou víru, identitu či způsob života pohlížet jako na natolik zásadní pro identitu jednotlivce, že by nikdo neměl být nucen víru skrývat, měnit nebo zříkat se jí proto, aby se vyhnul pronásledování¹¹. Úmluva by neposkytovala ochranu proti náboženskému pronásledování, pokud by podmínkou bylo, aby postižená osoba

⁷ Viz Všeobecná deklarace, čl. 18 a mezinárodní pakt, čl. 18 odst. 1.

⁸ Příručka UNHCR, pozn. 4, odst. 72.

⁹ V této souvislosti článek 27 Mezinárodního úmluvy uvádí: “Ve státech, kde existují etnické, náboženské a jazykové menšiny by příslušníkům těchto menšin nemělo být odíráno právo užívat - ve společenství spolu s dalšími členy jejich skupiny – svou kulturu a vykonávat a praktikovat své vlastní náboženství ani právo užívat svůj vlastní jazyk.”

¹⁰ Dílčí zpráva Zvláštního zpravodaje pro otázky náboženské netolerance “Naplnění Deklarace o vyloučení všech forem nesnášenlivosti a diskriminace založených na náboženství a víře” [Interim Report of the Special Rapporteur on Religious Intolerance, “Implementation of the Declaration on the Elimination of All Forms of Intolerance and of Discrimination based on Religion or Belief”], UN doc. A/53/279, 24 srpen 1998, bod 129

¹¹ Viz též Směrnice UNHCR o mezinárodní ochraně – příslušnost k určité sociální skupině, [“Guidelines on International Protection: ‘Membership of a particular social group’] v souvislostech článku 1A odst. 2 Úmluvy z roku 1951 a/nebo protokolu o statutu uprchlíků z roku 1967, HCR/GIP/02/02, 7. května 2002, odst. 6. Podobně v případech vnitřního útěku či přesídlení by nemělo být od žadatele očekáváno nebo požadováno, aby potlačoval své náboženské názory, aby se v cílové oblasti vnitřního útěku nebo přesídlení vyhnul pronásledování. Viz Směrnice UNHCR o mezinárodní ochraně – alternativa interního útěku nebo přesídlení [UNHCR, “Guidelines on International Protection: ‘Internal Flight or Relocation Alternative’] v kontextu článku 1A(2) Úmluvy z roku 1951 a/nebo Protokolu o postavení uprchlíků z roku 1967, HCR/GIP/03/04, 23. července 2003, odst. 19, 25.

přijala kroky – rozumné nebo jiné – aby neurážela přání pronásledovatelů. Braní svědků pod přísahu je často svázáno s náboženským přesvědčením.

14. Merit každé žádosti je nutné přezkoumat podle situace dotyčné osoby. Sem patří posouzení individuálního profilu žadatele a jeho osobní zkušenosti, jeho náboženské víry, identity a/nebo způsobu života, dále zjištění, jak jsou tyto věci pro něj důležité, jaký dopad na něj mají restrikce, dále úloha žadatele v rámci daného náboženství, zda jeho aktivity vzbudily nebo by mohly vzbudit pozornost pronásledovatele a zda by mohly vést k takovému nakládání se žadatelem, které by bylo možné považovat za pronásledování. V těchto souvislostech pak důvodné obavy “nemusí být nutně založeny na osobní zkušenosti žadatele”. Protože to, co se přihodilo například přátelům a příbuzným žadatele, jiným členům téže náboženské skupiny nebo osobám v podobné situaci “může dobře ukazovat na to, že jeho obavy z toho, že se dříve či později stane obětí pronásledování, jsou důvodné”¹². Pouhé členství v určitém náboženském společenství nebude za normálních okolností zpravidla postačovat k tomu, aby bylo možno azyl přiznat. Jak však uvádí Příručka UNHCR, někdy mohou existovat zvláštní okolnosti, kdy již pouhá příslušnost k určitému náboženskému společenství je postačujícím důvodem pro přiznání azylu, zejména s přihlédnutím k celkové politické a náboženské situaci v zemi původu, která pro členy určité náboženské komunity může představovat skutečně nebezpečí¹³.

b) Omezení výkonu náboženské svobody

15. Článek 18(3) Mezinárodní úmluvy počítá s omezením “svobody jednotlivce projevit náboženskou víru” jsou-li taková „omezení předepsána zákonem a jsou-li nutná k udržení veřejné bezpečnosti, pořádku, zdraví nebo morálky nebo k ochraně základních práv a svobod jiných osob”. Jak poznamenává Komise pro lidská práva: “Omezení lze uplatňovat pouze pro ty účely, pro která byla vytvořena, a uplatněná omezení musí mít přímou souvislost se specifickými potřebami, k nimž se vztahují, a musí být též k těmto potřebám přiměřená. Restrikce nelze ukládat za účelem diskriminace nebo je diskriminačním způsobem používat”¹⁴. Při hodnocení legitimacy příslušných restrikcí a omezení je proto nutné provést pečlivou analýzu toho, proč a jak jsou omezení uplatňována. Přípustné restrikce nebo omezení mohou zahrnovat opatření přijímaná v rámci prevence kriminálních činů (jako např. rituální vraždy) nebo jako prevence škodlivých tradičních praktik. Může se také jednat o omezení náboženských obřadů poškozujících nejlepší zájmy dítěte tak, jak je upravují normy mezinárodního práva. Jiné ospravedlnitelné, ba dokonce potřebné omezení může zahrnovat kriminalizaci nenávislných projevů včetně těch, které jsou pronášeny ve jménu náboženství. Skutečnost, zda omezení výkonu náboženské svobody nacházejí podporu u většiny obyvatelstva v zemi původu žadatele a/nebo zda se vztahují jen na náboženské projevy činěné na veřejnosti, není relevantní.

¹² Příručka UNHCR, pozn. 4, odst. 43.

¹³ Příručka UNHCR, pozn. 4, odst. 73.

¹⁴ Viz Komise OSN pro lidská práva, Obecné připomínky č. 22, pozn. 1. odst. 8.

16. Při rozhodování o tom, zda restrikce nebo omezení dosahují úrovně pronásledování, nelze přihlížet pouze k standardům v oblasti mezinárodních lidských práv zahrnující i zákonná omezení výkonu náboženské svobody, ale je třeba vyhodnotit též rozsah omezení a tvrdost postihů za protivení se tomuto omezení. Významná je i otázka důležitosti nebo ústředního postavení určitého obřadu v rámci příslušného náboženství a otázka osobního významu těchto obřadů pro dotyčnou osobu. Rozhodčí posuzující žádost by měli postupovat velmi ohleduplně a obezřetně, a přihlížet k tomu, že to, co se někomu jeví jako triviální věc, může hrát v žadateli vyznávané víře ústřední roli. Není-li omezovaný obřad pro jednotlivce důležitý, ale má-li značný význam pro příslušné náboženství, pak je nepravděpodobné, že by dotyčná omezení přerůstala v pronásledování, aniž by byly přítomny ještě další faktory. Naproti tomu případ, kdy omezovaný náboženský obřad nemá velký význam pro náboženství samotné, ale je obzvláště významný pro danou osobu, může být pronásledováním kvůli víře či svědomí této osoby.

c) Diskriminace

17. Azylové žádosti založené na tvrzení o pronásledování z náboženských důvodů často obsahují prvky diskriminace¹⁵. Přestože diskriminace z náboženských důvodů je mezinárodními lidskoprávními normami zakázána, nemusí každá diskriminace nutně dosahovat úrovně požadované pro přiznání azylu. Pro účely posuzování žádosti o udělení azylu by mělo být rozlišováno mezi diskriminací, jejíž výsledkem je pouze preferenční nakládání s jistými osobami, a diskriminací rovnající se pronásledování, která v souhrnu nebo sama o sobě vážně omezuje žadatelovy možnosti požívat základních lidských práv. Diskriminace rovnající se pronásledování může znamenat, byť nikoli výlučně, takovou diskriminaci, která má pro příslušnou osobu natolik škodlivé předurčující důsledky jako např. vážné omezení práva zajistit si živobytí nebo práva k přístupu k jinak běžně dostupnému vzdělání a/nebo ke zdravotní péči. K tomu může docházet tam, kde uplatňovaná opatření hospodářské povahy „zcela ničí ekonomickou existenci“ určité náboženské skupiny¹⁶.

18. Existence diskriminačních zákonů za normálních okolností neznamena pronásledování, i když takové zákony mohou být důležitým faktorem, který je třeba při rozhodování o azylových žádostech brát v úvahu. Pro posouzení otázky perzekuce je však v každém případě nezbytné hodnotit realizaci těchto zákonů a jejich dopad. Stejně tak totiž existence zákonných předpisů zaručujících náboženskou svobodu sama o sobě neznamena, že jednotlivec je automaticky chráněn. V mnoha případech se stává, že taková legislativa není v praxi uplatňována nebo že nad dodržováním takových zákonů v praxi převažuje dodržování určitých zvyků či tradic.

19. Diskriminace může mít také formu restrikcí či omezení náboženské víry nebo výkonu náboženských obřadů. Restrikce mohou zahrnovat například trest za

¹⁵ Viz obecně Příručka UNHCR, pozn. 4, odst. 54–55.

¹⁶ Příručka UNHCR, pozn. 4, odst. 54 a 63.

konverzi k jinému vyznání (odpadnutí od víry) nebo za obracení na jinou víru nebo za slavení náboženských svátků charakteristických pro příslušné náboženství. Povinná registrace náboženských skupin a přijímání zvláštních předpisů pro jejich činnost za účelem omezit výkon svobody náboženství a víry může mít rovněž diskriminační účel nebo diskriminační dopad. Taková opatření jsou legitimní pouze tehdy, jsou-li "specifikována zákonem, jsou-li objektivní, důvodná a transparentní a není-li jejich cílem ani důsledkem diskriminace"¹⁷.

d) Nucená konverze

20. Nucená konverze k určitému náboženství je závažným porušením základního lidského práva na svobodu myšlení, svědomí a náboženství a často naplňuje objektivní znaky pronásledování. I přesto by žadatel v takovém případě měl doložit své subjektivní obavy, že konverze by pro něj osobně měla perzekuční charakter. Obecně by mělo postačovat, pokud vyznání, zřejmá identita či způsob života dané osoby byla spojena s jiným náboženstvím nebo pokud se tato osoba rozhodla k odchodu z určité církve nebo společenství. Neměl-li žadatel před konverzí nebo hrozbou konverze žádné specifické náboženské přesvědčení (počítaje v to i přesvědčení ateistické), ani se jasně neidentifikoval s určitým náboženstvím nebo náboženským společenstvím, je nutné posoudit dopad takové konverze na jednotlivce.

e) Nucené dodržování náboženského pravidel

21. Nucené dodržování náboženských pravidel může mít např. formu povinného náboženského vyučování, které není slučitelné s náboženským přesvědčením, identitou nebo způsobem života dítěte nebo rodičů dítěte¹⁸. Může to rovněž zahrnovat i povinnost účastnit se náboženských obřadů nebo skládat přísahu věrnosti určitému náboženskému symbolu. Při určování toho, zda takové nucené dodržování je pronásledováním, je nutné zkoumat činy nebo postupy, které je příslušná osoba nebo skupina osob nucena dodržovat, do jaké míry jsou tyto postupy či činy v rozporu s osobní vírou, identitou nebo způsobem života žadatele a jaký je trest za jejich nedodržování. Takové vynucené dodržování může přerůst v pronásledování, pokud se dostane do střetu s vlastní individuální náboženskou vírou, identitou nebo způsobem života a/nebo pokud je následkem nedodržování nepřiměřený trest.

22. Nucené dodržování může též zahrnovat i přijetí určitého znění předpisů trestního nebo občanského práva údajně založeného na náboženské doktríně, proti které by ti, kteří ji nevyznávají, mohli mít vážné námitky. Tam, kde předpisy trestního nebo občanského práva obsahují diskriminační hmotná nebo procesní ustanovení, a

---

¹⁷ Zvláštní zprávu pro otázky svobody náboženství a víry, dílčí zpráva připojená k notě generálního tajemníka "Odstranění všech forem náboženské nesnášenlivosti", UN doc. A/58/296, 19. srpen 2003, odst. 134–35.

¹⁸ To by pravděpodobně bylo v rozporu s úsilím států o respektování svobody rodičů nebo zákonných zástupců zajišťovat náboženskou a morální výchovu svých dětí v souladu se svým vlastním přesvědčením podle článku 18 odst. 4 Mezinárodní úmluvy.

zejména v případech, kdy je podle těchto předpisů ukládán různý trest přívržencům a nepřivržencům určitého náboženství, lze na takové zákonodárství pohlížet jako na perzekuční. Pokud zákon ukládá nepřiměřený trest tomu, kdo jej poruší (například trest odnětí svobody za rouhání nebo za výkon obřadů jiného náboženství nebo trest smrti za cizoložství), a to přívržencům i nepřivržencům téhož náboženství, představuje takový postup rovněž pronásledování. Takové případy jsou častější tam, kde náboženství je jen omezeně odděleno od státu nebo kde od něj není odděleno vůbec.

23. Specifický náboženský zákoník může mít perzekuční charakter nejen tehdy, je-li uplatňován proti těm, kdo určité náboženství nevyznávají, nýbrž i tehdy, jsou-li jeho ustanovení používána vůči disidentům v rámci určitého vyznání. Prosazování zákonů proti rouhání může být například často používáno za účelem umlčení politické debaty mezi příslušníky stejného náboženství nebo může být pronásledováním z náboženských a/nebo politických důvodů, a to i tehdy, jsou-li tyto předpisy uplatňovány vůči přívržencům téhož náboženství.

C. Zvláštní zřetele

a) Gender

24. Zvláštní pozornost je u žádostí založených na tvrzení o pronásledování z náboženských důvodů třeba věnovat vlivu genderové příslušnosti, a to proto, že mohou existovat rozdíly ve způsobu, jakým jsou z náboženských důvodů pronásledováni muži a ženy, i rozdíly v obavách z tohoto pronásledování. Může se jednat o požadavky na oblečení, omezení svobody pohybu, o škodlivé tradiční praktiky, o diskriminační či nerovné zacházení včetně uplatňování diskriminačních zákonů a nerovných trestů¹⁹. V některých zemích jsou mladé dívky zavazovány ve jménu víry k tomu, aby vykonávaly tradiční otrocké povinnosti nebo poskytovaly sexuální služby duchovenstvu nebo jiným mužům. Mohou být rovněž nuceny ke sňatkům ve velmi ranném věku, trestány ve jménu víry za zločiny proti cti nebo jim mohou být z náboženských důvodů mrzačeny pohlavní orgány. Jindy mohou být obětovány božstvům a poté kupovány jednotlivci ve víře, že se těmto osobám splní jejich přání. V některých společenstvích jsou ženy stále považovány za "čarodějnice" a následně upalovány či zabíjeny ukamenováním²⁰. Tyto praktiky mohou být v

¹⁹ Více informací obsahují "Směrnice UNHCR o mezinárodní ochraně: Pronásledování související s příslušností k určitému pohlaví" v kontextu článku 1A odst. 2 Úmluvy z roku 1951 a/nebo Protokolu k Úmluvě z roku 1967 o postavení uprchlíků [UNHCR, "Guidelines on International Protection: Gender-Related Persecution within the context of Article 1A(2) of the 1951 Convention and/or its 1967 Protocol relating to the Status of Refugees"], HCR/GIP/02/01, 7. května 2002, zejména odstavce 25–26.

²⁰ Popis těchto praktik viz "Integrace lidských práv žen a genderové násilí vůči ženám", zpráva Zvláštního zpravodaje o násilí na ženách, jeho příčinách a následcích ["Integration of the Human Rights of Women and the Gender Perspective Violence against Women, Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences], Ms Radhika Coomaraswamy, předloženo v souladu s rezolucí Komise pro lidská práva č. 2001/49, Kulturní praktiky v rodinách, jež obsahují násilí vůči ženám", E/CN.4/2002/83, 31. leden 2002, k dispozici na internetu na adrese [http://www.unhcr.ch/huridocda/huridoca.nsf/0/42E7191FAE543562C1256BA7004E963C/\\$File/G0210428.doc?OpenElement](http://www.unhcr.ch/huridocda/huridoca.nsf/0/42E7191FAE543562C1256BA7004E963C/$File/G0210428.doc?OpenElement);

kultuře společenství, odkud žadatel pochází, tolerovány, avšak i přesto musí být považovány za pronásledování. Některé osoby mohou být navíc pronásledovány kvůli sňatku nebo poměru s někým, kdo vyznává jiné náboženství. Pokud kvůli genderové příslušnosti žadatele nejsou státní orgány ochotny nebo schopny chránit žadatele před takovým zacházením, nemělo by takové jednání být mylně vykládáno jako soukromý konflikt, ale mělo by být považováno za dobrý důvod pro přiznání azylu.

b) Námistky z důvodu svědomí

25. Vyhýbání se vojenské službě je základní zásadou řady náboženských sekt v rámci jednotlivých náboženství a řada žadatelů o azyl, jejichž žádosti jsou založeny na tvrzení o pronásledování z náboženských důvodů, hledá ochranu proto, že odmítla sloužit v armádě. V zemích, kde je vojenská služba povinná, je odmítnutí této povinnosti často trestné ze zákona. Trestným činem je navíc vždy dezerce, ať už samotná vojenská služba je povinná či nikoliv²¹.

26. Tam, kde je služba v armádě povinná, může být status uprchlíka udělen tehdy, je-li odmítnutí služby založeno na skutečném politickém, náboženském nebo morálním přesvědčení nebo je-li služba odmítnuta z důvodů svědomí²². U těchto žádostí vyvstává potřeba rozlišovat mezi trestním řízením a pronásledováním. Trestní řízení a uložení trestu podle obecného zákona se obecně za pronásledování nepovažuje²³, avšak existují zde zřejmé výjimky. V případech, kdy je vznášena námitka svědomí, může mít uplatňování obecně platného zákona v závislosti na okolnostech přece jen rysy perzekuce, a to například tehdy, je-li dopad uplatňování zákona na různé skupiny osob různý, je-li zákon vymáhán a prosazován diskriminačním způsobem, je-li trest samotný nepřiměřený nebo neúměrně přísný anebo v případech, kdy nelze důvodně očekávat, že by dotyčná osoba mohla vojenskou službu vykonávat z důvodu své upřímné víry nebo náboženského přesvědčení. Pokud je jako alternativa ukládána náhradní služba pro obec nebo společnost, pak bude azylová žádost většinou nepodložená. Avšak zde je třeba poznamenat, že některé formy služby pro obec či společnost mohou být nadměrně obtížné a představují pak formu trestu, anebo je v rámci této služby pro obec či společnost vyžadováno provádění úkonů, jež se přiči náboženské víře žadatele. Žadatel také může podat žádost o azyl v případě, kdy za odmítnutí vojenské služby sice nehrozí přísný trest, avšak žadatel má důvodné obavy, že se kvůli odmítnutí vojenské služby stane předmětem vážného obtěžování, diskriminace či násilí ze strany jiných osob a institucí (např. vojáků, sousedů nebo místních úřadů).

Dokument "Droits Civils et Politiques et, Notamment: Intolérance Religieuse", Rapport soumis par M. Abdelfattah Amor, Rapporteur spécial, conformément à la résolution 2001/42 de la Commission des droits de l'homme, Additif: "Étude sur la liberté de religion ou de conviction et la condition de la femme au regard de la religion et des traditions", E/CN.4/2002/73/Add.2, 5 avril 2002, je k dispozici (pouze v jazyce francouzském) na internetu na adrese: <http://www.unhcr.ch/huridocda/huridoca.nsf/2848af408d01ec0ac1256609004e770b/9fa99a4d3f9eade5c1256b9e00510d71?OpenDocument&Highlight=2,E%2FCN.4%2F2002%2F73%2 FAdd.2>

²¹ Obecně viz Příručka UNHCR, pozn. 4, odst. 67–74.

²² Příručka UNHCR pozn. 4, odst. 170.

²³ Příručka UNHCR pozn. 4, odst. 55–60.

III. PROCESNÍ OTÁZKY

a) Úvod

27. Níže uvádíme několik obecných bodů, které mají zvláštní význam při posuzování žádostí založených na tvrzení o pronásledování z náboženských důvodů:

- a) Náboženský život, tradice a víra mohou být komplikované a mohou existovat rozdíly v rámci určitého náboženství mezi jednotlivými jeho větvemi a sektami; rovněž tak lze v rámci jedné větve či sekty zaznamenat rozdíly mezi jednotlivými zeměmi či oblastmi. Z tohoto důvodu je třeba mít k dispozici spolehlivé, přesné a aktuální informace, včetně specifických informací o jednotlivých větvích či sektách téhož náboženství a o poměrech v jednotlivých zemích a regionech.
- b) Při rozhodování o přiznání azylu v případě žádostí založených na tvrzení o pronásledování z náboženských důvodů lze rovněž využít služeb nezávislých expertů, kteří disponují *podrobnými* znalostmi poměrů v příslušné zemi či regionu a znalostmi kontextu jednotlivých žádostí a/nebo použít podpůrných svědectví přívrženců téhož vyznání.
- c) Osoby rozhodující o žádostech musí být objektivní a neměly by činit závěry založené pouze na vlastních zkušenostech a to dokonce ani tehdy, hlásí-li se samy k téže náboženské víře jako žadatel. Je třeba vyhnout se všeobecným domněnkám o určitém náboženství nebo jeho přívržencích.
- d) Při posuzování žádostí založených na tvrzení o pronásledování z náboženských důvodů by mělo být přihlíženo k časté interakci mezi náboženstvím na straně jedné a genderové, rasové a národnostní příslušnosti, kulturním normám, identitě a způsobu života a dalším faktorům na straně druhé.
- e) Při výběru osob vedoucích pohovor a při výběru tlumočnicků je třeba postupovat citlivě a brát v úvahu kulturní, náboženské nebo genderové aspekty, které by mohly bránit otevřené komunikaci²⁴.
- f) Osoby vedoucí pohovor se žadatelem by si rovněž měly být vědomy možného zkreslení, která jsou pro žadatele nepříznivá a padají na vrub tlumočnicka, a to buď proto, že tlumočnick či tlumočnice sdílí totéž náboženství nebo naopak náleží k jinému náboženství nebo že u žadatele existují potenciální obavy z tlumočnicka, které mohou nepříznivě ovlivnit žadatelovo svědectví. Stejně jako ve všech ostatních případech posuzování žádostí o udělení azylu je i u tohoto typu žádostí velice důležité, aby byl tlumočnick zběhlý v příslušné terminologii.

b) Důvěryhodnost

28. Důvěryhodnost je ústředním otázkou žádostí založených na tvrzení o pronásledování z náboženských důvodů. Osoby rozhodující o žádostech často

---

²⁴ Viz též Směrnice UNHCR o pronásledování z důvodu genderové příslušnosti [UNHCR, “Guidelines on Gender-Related Persecution”], pozn. 19.

považují za užitečné připravit si seznam otázek, které chtějí v pohovoru se žadatelem probrat. Ukazuje se však, že rozsáhlé zkoumání zásad žadatelova náboženství a zkoušení jeho znalostí nemusí být vždy nutné či prospěšné. Vědomostní zkoušky by totiž v každém případě měly přihlížet k individuálním poměrům žadatele, a to zejména proto, že rozsah znalostí o určitém náboženství se výrazně liší v závislosti na sociální, hospodářské a vzdělanostní situaci žadatele a/nebo na jeho věku a pohlaví.

29. Zkušenosti ukázaly, že při kladení otázek je lépe setrvávat u narativní formy dialogu, včetně kladení otázek s otevřeným koncem, kdy žadatel má možnost vysvětlit význam, jaký pro něj osobně náboženství má, jakým způsobem se účastní náboženského života (nebo čeho se v náboženském životě naopak musel z obav z pronásledování zdržet) a promluvit o dalších faktorech významných pro důvodnost jeho obav z pronásledování. Lze se tázat na osobní náboženské zkušenosti, zejména lze žádat podrobný popis, jak a kdy žadatel příslušné náboženství přijal za svoji víru, dále na místo a způsob bohoslužeb a na obřady, jež bohoslužba zahrnuje, na význam, jaký pro osobu žadatele náboženství má, nebo jaký význam pro něj mají hodnoty, které jsou součástí daného náboženství. Může se stát, že některý žadatel například nebude schopen vyjmenovat deset přikázání nebo dvanáct velkých imámů, ale bude schopen vyjádřit své chápání základních zásad svého náboženství nějakou obecnější formou. Získávání informací o vlastní náboženské identitě a způsobu života je často podstatně vhodnější a užitečnější a může být dokonce nutné. Je třeba rovněž poznamenat, že podrobné znalosti žadatele o jeho náboženství ještě nemusí nutně odrážet upřímnost jeho víry.

30. Jak uvedeno výše v odstavci 9, jednotlivé osoby mohou být pronásledovány kvůli svému náboženství i tehdy, mají-li malé nebo dokonce vůbec žádné znalosti o zásadách a o pravidlech náboženského života. Nedostatek těchto znalostí může být vysvětlen při dalším zkoumání náboženského života v příslušné oblasti nebo může být odůvodněn subjektivními a osobními aspekty žadatelova případu. Úroveň represe proti určité náboženské skupině může například závažným způsobem omezovat schopnost jednotlivce studovat a praktikovat své náboženství. Dokonce i tehdy, má-li daná osoba možnost získat náboženské vzdělání a v jinak represivním prostředí, je možné, že je nemůže přijímat od osob k tomu kvalifikovaných. Velmi často je odpírán přístup k náboženské výchově zejména ženám. Osoby z geograficky odlehilých společenství se mohou hlásit k příslušnému náboženství a čelit pak v důsledku toho pronásledování, protože měly malé znalosti o formálních zásadách náboženského života. Během času mohou některá společenství přijmout zvláštní pravidla náboženského života nebo vyznání, která slouží jejich vlastním potřebám, nebo je mohou kombinovat s tradičními obřady a formami víry, zejména tam, kde bylo určité náboženství zavedeno ve společenství s dlouhodobě ustálenými tradicemi. Žadatel pak například není schopen u určitého obřadu či zvyklosti rozlišit, zda se jedná o záležitost křesťanskou nebo zda jde o obřad či zvyk animistický.

31. Menší důraz na formální vědomosti lze klást i v případě osoby, která získala určité náboženské vyznání svým narozením a která pak toto náboženství v dalším

životě nepraktikovala. Žádné znalosti nelze vyžadovat od žadatele, kterému byla určitá náboženská víra nebo příslušnost vnucena nebo mu je přisuzována.

32. Naproti tomu lze větší znalosti očekávat od toho, kdo o sobě prohlašuje, že je vedoucím náboženským představitelem nebo kdo absolvoval hlubší náboženské vzdělání. Není nutné, aby toto vzdělání plně odpovídalo objektivně ověřitelným normám, které se mohou v různých oblastech či zemích navzájem odlišovat, ale určité vysvětlení role a významu určitých praktik nebo rituálů pro náboženství je zde žádoucí. Dokonce i žadatelé s vysokou úrovní vzdělání nebo školení v otázkách svého náboženství nemusí mít znalosti o učení a zásadách náboženského života, pokud se jedná o pravidla složitější, formální nebo málo srozumitelné povahy.

33. V případě, kdy se určitá tvrzení nebo požadavky žadatele neslučují s jeho dříve vyslovenými výroky nebo nejsou v souladu s celkovým chápáním zásad náboženského života jiných přívrženců téhož náboženství v příslušné zemi nebo oblasti, může vyvstát potřeba provést ještě další následné a dodatečné pohovory. Žadateli musí být poskytnuta příležitost, aby mohl vysvětlit jakoukoli nedůslednost nebo rozpor ve své výpovědi.

c) Konverze po odjezdu ze země

34. Pokud osoba konvertuje po svém odjezdu ze země původu, může to mít za následek vznik azylové žádosti *sur place*²⁵. V takových situacích se patrně projeví pochybnosti o věrohodnosti tvrzení a bude třeba provést pečlivé a hluboké zkoumání okolností a upřímnosti dotyčné konverze. K záležitostem, které musí rozhodčí vyhodnotit, patří povaha a souvislost mezi náboženským přesvědčením sdíleným v zemi původu a přesvědčením nově nabitým, případně odcizení se náboženství praktikovanému v zemi původu způsobené například generovou charakteristikou nebo sexuální orientací, dále jak se žadatel s novým náboženstvím v zemi azylu seznámil, jaké jsou jeho zkušenosti s tímto náboženstvím, jaký je jeho mentální stav a zda existují nějaké potvrzující důkazy ohledně jeho zapojení do nového náboženství či členství v nové církvi.

35. Jak specifické okolnosti v zemi azylu, tak zvláštnosti jednotlivých případů případu mohou odůvodňovat potřebu dalšího zkoumání jednotlivých žádostí. Jsou-li například v zemi azylu místními náboženskými uskupeními prováděny systematické a organizované konverze za účelem získat přístup k možnostem přesídlení a/nebo dochází-li běžně k "vedení" a "výuce" žadatelů zástupci těchto skupin, pak mají vědomostní zkoušky jen omezenou hodnotu. Osoba provádějící pohovor by měla klást spíše otevřené otázky a pokoušet se od žadatele získat informace zdůvodňující jeho konverzi a jaký dopad měla konverze na život žadatele. Nezměněna zůstává pochopitelně potřeba prozkoumat, zda má dotyčný žadatel důvodné obavy z pronásledování ve smyslu Úmluvy, pokud by byl vrácen do země původu. Je tedy

---

²⁵ Taková žádost se též může objevit, uzavře-li žadatel sňatek s příslušníkem jiného náboženství v zemi azylu nebo tehdy, vychovává-li své děti v tomto jiném náboženství a země původu tuto skutečnost použije jako důvod pro pronásledování.

třeba brát v potaz, zda se o konverzi mohou dozvědět orgány v zemi původu a jak by na takovou informaci pravděpodobně tyto orgány reagovaly²⁶. K tomu, aby bylo možno kvalifikovaně posoudit, zda jsou obavy z pronásledování v takovém případě objektivně důvodné, je pochopitelně nutné disponovat podrobnými informacemi o zemi původu žadatele.

36. Takzvané “samoúčelné” jednání nepředstavuje důvodné obavy z pronásledování v zemi původu žadatele ve smyslu Úmluvy, pokud je účelovost takových aktivit zjevná, počítaje v to i tamější orgány, a v případě navrácení osoby by jí nehrozily žádné nepříznivé následky. Za všech okolností se však musí přihlížet jak k důsledkům návratu do země původu, tak k potenciálnímu bezpráví, které by mohlo odůvodňovat přiznání azylu nebo jiné doplňkové formy ochrany. V případě, že žádost je posouzena jako samoúčelná, avšak žadatel má i přesto důvodné obavy z pronásledování po návratu, je mezinárodní ochrana žadatele žádoucí. Tam, kde je účelová povaha jednání zjevná, měla by tato skutečnost při hledání možného trvalého řešení situace jinými prostředky mít větší váhu mohla by být rozhodující např. rozhodování o pobytovém statutu.

---

²⁶ Viz Příručka UNHCR, pozn. 4, odst. 96.